

MUSEU D'HISTÒRIA DE CATALUNYA

Quan el drac de Banyoles ballava a favor de Carles d'Àustria

La comarca del Pla de l'Estany i Girona resistiren els exèrcits borbònics fins al 1711

La temença dels banyolins per l'imminent canvi dinàstic borbònic es feia ben premonitòria en el Llibre de la Universitat, pocs dies després de la mort del rei Carles II, i amb el consegüent nomenament successori de Felip d'Anjou: «Vulla Déu per sa bondat infinita donar-nos un bon Rei y que ens mantinga nostres fueros i privilegis».

GUERAU PALMADA > TEXT

>> *Retrat de Carles III, arxiduc d'Àustria (1685-1740), fill segon de l'emperador Leopold d'Àustria. Fou el candidat a succeir la corona de la Monarquia Hispànica pel qual van apostar les potències de la Gran Aliança de l'Haia, integrada per Anglaterra, Holanda i l'imperi Alemany, l'any 1701. Els aliats donaren suport al candidat Habsburg per tal d'impedir un excessiu poder territorial de la dinastia borbònica a Europa. Autor desconegut. Principis segle XVII. Oli sobre tela. 91 x 77 cm.*

El desencís pel nou monarca francès ja apareix a l'inici de la Guerra de Successió, quan la població gironina es posicionà majoritàriament a favor del pretendent Carles d'Àustria. L'estiu de 1705, el comte de Solterra ordenà a la vila de Banyoles fer una llista de sometents. N'hi foren comptats 119, dels quals només una setantena tenia armes. L'ambient de revolta contra el rei francès esclatà a moltes poblacions gironines, i el setembre baixà des de la Garrotxa, passant per Besalú, el regiment del capità Jaume Forgas i Birolà amb una gran nombre de miquelets, al qual s'afegiren molts sometents dels pobles del Pla de l'Estany.

Durant els primers anys del conflicte (1705-1710) les tropes filipistes no aconseguiren ocupar de forma permanent la comarca a les portes de Girona. Aquest

territori es mantenia a favor de la causa austriacista, tot i que en diverses incursions aconseguiren creuar el riu Fluvià i saquejar-ne algunes poblacions. Al llarg de l'antic camí ral de l'Empordà cap a Besalú, a la seva riba esquerra, es constaten combats amb l'exèrcit borbònic francès, en els quals cauen miquelets —també anomenats fusellers de muntanya—, a les poblacions de Crespià, Esponellà, Navata i Pontós, per exemple. Molts pobles del terraprim i la vall del Terri es trobaven aleshores enmig de l'ocupació francesa de l'Alt Empordà, amb el port de Roses com a bastió principal, i la ciutat de Girona, plaça forta dels austriacistes. Banyoles, a prop del front, fou una població oberta, que tant passava sota control austriacista com, al cap de poc, a una temuda ocupació borbònica que comportava quantioses contribucions de guerra.

Banyoles fou una població oberta que tant passava sota control austriacista com, al cap de poc, a una temuda ocupació borbònica

Un abat botifler i un rector antigavatx

L'ambient hostil provocà la fugida de l'abat de Banyoles, el senyor jurisdiccional, a l'estranger, un fet que mai s'havia produït en la dilatada història del monestir benedictí de Sant Esteve, fundat al segle IX. Així, l'abat botifler Joan Baptista Descatllar el mes de març de 1706 es trasllada a Roma com a mesura de prudència a causa del seu suport filipista. Poc després, a partir de la primavera de 1707 els combats arribaren als entorns de Banyoles durant l'ofensiva francesa del duc de Noailles contra la plaça forta de Girona, aturada a Sant Julià de Ramis. Per dificultar les incursions franceses, el sotsveguer de Besalú ordenà la demolició de les muralles de Navata amb barrinades i pólvora. S'hi presentaren vassalls dels pobles de Maià de Montcal, Segueró, Vilademires, Crespià i Vilert. La primavera de 1708 els borbònics de nou volien posar setge a la ciutat de Girona, acampades als entorns de Medinyà i Sant Julià de Ramis. Ràpidament arribà a Banyoles una ordre del veguer de Girona i del príncep Enric de Darmstadt, capità general, per allistar una trentena d'homes armats que urgentment havien de presentar-se al Pont Major, amb una paga de dos rals i una manutenció de pa. Durant el transcurs de la batalla, a finals del mes de maig, les tropes austriacistes es feren fortes al pla de Campdorà, a l'entrada nord de Girona, i repel·liren l'atac de les tropes del duc de Noailles, posicionades al coll de Costa Roja.

A partir de l'estiu de 1709 un exèrcit francès compost per 10.000 homes i dirigit de nou pel duc de Noailles envaeix l'Empordà, la Cerdanya i la Garrotxa. Durant el mes d'agost, Banyoles i moltes parròquies patiren els seus abusos. A prop de la ciutat de Girona, a la vall del Terri, hi acamparen 3.000 homes de cavalleria i infanteria. La brutalitat dels francesos era molt temuda, després del saqueig de les cases del poble de Bordils, on s'emportaren per la força dues mil quarteres de blat. Els espantats jurats banyolins escolliren el monjo fra Francesc de Castelló per tal de donar obediència al comandant francès. Tanmateix, no li feren gaire cas, i l'endemà els francesos saquejaren les cases dels banyolins, i s'emportaren el blat de la casa de l'Almoïna i del monestir. A més, el comandant Sévigny féu presoners de guerra els jurats locals, i també alguns ca-

PAU ALDOUARD. ARXIU COMARCAL DEL PLA DE L'ESTANY. COL·LECCIÓ DE L'ARXIU MUNICIPAL DE BANYOLES.

pellans de la parròquia i del monestir, que foren tancats a Torroella de Montgrí. Pel seu rescat, s'hagué de pagar l'onerosa suma de 400 lliures. Durant aquesta mateixa incursió francesa foren saquejades les parròquies de Pujals dels Pagesos i Corts. En aquesta darrera parròquia, es coneix el relat del rector Jaume Costa, que s'encarà als gavatxos després que aquests robessin els objectes de plata, robes i queviures de l'església. L'ancià rector fou despullat de la seva sotana i amenaçat de mort a punta d'espasa. Pocs mesos després fou enterrat al cementiri parroquial.

Una festa a Banyoles en contra de Felip V

Tanmateix, Girona resistia, i el gener de 1710 la ciutat rebé la visita de l'arxiduc Carles d'Àustria en el context d'un viatge destinat a aixecar els ànims dels catalans. El síndic banyolí Lluís Bohigues també li donà la benvinguda amb l'obsequi de cent quarteres de civada destinades a les tropes austriacistes. Cal remarcar que un dels episodis més rellevants del conflicte succeí a les acaballes d'any, quan la vila de Banyoles es posicionà sense embuts en contra de Felip V. Els seus jurats decidiren preparar una espectacular festa barroca dels dies 25 al 28 d'octubre de 1710 per tal de celebrar la gloriosa victòria del rei Carles III. L'Ajuntament escollí tres encar-

>> *La plaça Major de Banyoles, en una foto de 1890.*

Els jurats decidiren preparar una espectacular festa barroca dels dies 25 al 28 d'octubre de 1710 per celebrar la gloriosa victòria del rei Carles III

RIJKSMUSEUM AMSTERDAM

>> Part d'un gravat del 1702 del Principauté de Catalogne, segons Pieter Mortier.

regats per organitzar la festa, centrada a la plaça Major. Els fusters construïren un cadafal per a representacions teatrals, tocaren quatre músics, hi hagué una actuació d'onze cantants, i van ser traïnades piles de llenya per a les teieres de la plaça, que foren enceses durant la nit. A més, es prepararen espectaculars focs d'artifici (coets, coets voladors, mascles de pólvora, rodes de foc) amb màquines pirotècniques dutes des de la ciutat de Barcelona, i es decorà de nou el drac alat de la vila. La carcassa zoomòrfica ballà enmig de la festa, mentre s'alçava un globus de paper en l'arbre de Maig plantat al bell mig de la plaça. Cal destacar que la festa austriacista de Banyoles es pot considerar una de les més sin-

gulars i notables de Catalunya durant la guerra, i que caldria commemorar dins d'aquest any 2014. Desitgem que existeixi la suficient sensibilitat històrica per part de l'actual Consistori per honorar els seus predecessors i commemorar el Tricentenari com està fent-se en la gran majoria de poblacions catalanes.

Els Borbons s'imposen

Tot i que se celebrà amb entusiasme aquesta concorreguda festa austriacista, les tropes franceses ben aviat posaren fi als anhels monàrquics dels banyolins. A les acaballes de l'any 1710 el riu Fluvià era el límit natural entre tots dos exèrcits, i el mes de desembre el duc de Noailles ja posà setge a la ciutat de Girona, amb la intenció de donar un cop mortal. Tenia sota les seves ordres un poderós exèrcit de quasi 18.000 homes, contra la guarnició de 2.000 soldats que defensaven la ciutat. La plaça forta capitulà el 25 de gener de 1711, després d'un persistent foc d'artilleria. Les tropes borbòniques ocuparen la vila de Banyoles de manera permanent a partir de 1711, després de la caiguda de Girona. Un cop presa la ciutat immortal, la intenció era protegir-la amb tot un conjunt de guarnicions avançades, com el cas de Banyoles, estratègicament situada en el camí de la Garrotxa. A la

vila, hi residí des del mes de febrer fins al juliol de 1711 el regiment d'Anjou, quan el darrer governador decideix abandonar-la per la temença de l'arribada de les tropes del baró de Wetzels. Les contribucions de guerra per mantenir les tropes franceses foren constants durant els mesos d'ocupació. A més, es va obligar els habitants a fortificar la muralla urbana i el monestir com a caserna militar. No només la vila de Banyoles estigué sota l'autoritat borbònica. Cornellà del Terri i la seva vall hagueren de pagar les contribucions borbòniques davant l'amenaça de pillatge. Així també el poble de Vilert (Esponellà) era en perill de «rapinya, captura i empresonament» si no pagava als francesos. De fet, aquests casos són un viu exemple de la situació de les poblacions gironines durant l'ocupació.

La primavera de 1712 s'inicia amb una contraofensiva dels austriacistes amb l'ajuda dels miquelets per intentar recuperar Girona i els seus entorns, però que es queda a les portes de la ciutat. Les tropes comandades pel mariscal Guido von Starhemberg inicien el setge des de l'abril fins al desembre. Es pretenia rendir la ciutat per gana. Girona era defensada en aquells moments pel marquès de Brancas amb una guarnició de dotze batallons. A la parròquia de Santa Llogaia del Terri la memòria popular dels seus habitants descriu el malviure dels gironins, que havien de menjar «carn de cavall, burros, gats i rates». La vila de Banyoles havia quedat desocupada, i un centenar d'homes dirigits pel coronel Josep Vinyals, de Flaçà, aprofitaren el mes d'agost per enderrocar-ne les obres de fortificació fetes pels borbònics. Tot i aquesta ofensiva, a partir de l'any 1713 Banyoles i la comarca ja cauen sota domini borbònic, per bé que es produeixen escaramusses dels fusellers de muntanya a la serra de Camós, la muntanya de Rocacorba, la serra de Finestres i les valls garrotxines. Eren els darrers combats als entorns de la comarca, abans de la derrota final a Barcelona, el 11 de setembre de 1714. Es posava així fi al desig de veure coronat el pretendent Carles d'Àustria, i l'arribada de la monarquia borbònica de Felip V eliminà de soca-rel les institucions pròpies del Principat i imposà el castellà com a llengua oficial.

Guerau Palmada és historiador.

Les tropes borbòniques ocuparen la vila de Banyoles de manera permanent a partir de 1711, després de la caiguda de Girona